

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA RESTAVRATSIYA
QILINADIGAN MADANIY MEROS OBYEKTLARINI O‘RGANISH VA
ULARNI REKONSTRUKSIYA QILISH UCHUN MALAKALI
RESTAVRATSIYA ISHLARINI OLIB BORADIGAN KADRLARNI
TAYORLASH**

ALLANAZAROV QO‘LDOSH OLIMOVICH

Termiz davlat muhandislik va agrotexnologiyalar universiteti assistenti

E-mail: guldosh0616@gmail.com

BO‘RIYEVA MUHABBAT BAHODIR QIZI

Termiz davlat muhandislik va agrotexnologiyalar universiteti talabasi

E-mail: muhabbatboriyeva0@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqola restavratsiya ishlarida yuqori malakali kadrlar yetishmasligi muammosiga bag'ishlangan. O‘zbekiston Respublikasi hukumati tomonidan madaniy merosni asrab-avaylash borasida amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar o‘rganildi. Bu borada xorijiy tajriba ko‘rib chiqilib, vaziyatni yaxshilash choralari taklif etilmoqda.

Kalit so‘zlar. restavratsiya, restavratsiya ishlari mutaxassislari, O‘zbekiston madaniy merosi, xorijiy tajriba.

**ИЗУЧЕНИЕ РЕСТАВРИРУЕМЫХ ОБЪЕКТОВ КУЛЬТУРНОГО
НАСЛЕДИЯ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН И ПОДГОТОВКА
КВАЛИФИЦИРОВАННЫХ РЕСТАВРАТОРОВ ДЛЯ ИХ
РЕКОНСТРУКЦИИ**

АЛЛАНАЗАРОВ КОЛДОШ ОЛИМОВИЧ

*Ассистент государственного университета инженерии и
агротехнологий термиз*

E-mail: guldosh0616@gmail.com

БОРИЕВА МУХАББАТ БАХОДИР, ДОЧЬ

Студент термизского государственного университета инженерии и
агротехнологий

E-mail: muhabbatboriyeva0@gmail.com

Аннотация: *Статья посвящена проблеме нехватки высококвалифицированных кадров в реставрационных работах. Изучены меры, принимаемые Правительством Республики Узбекистан по сохранению культурного наследия. Рассматривается зарубежный опыт в этом направлении и предлагаются меры по улучшению ситуации.*

Ключевые слова: *реставрация, специалисты-реставраторы, культурное наследие Узбекистана, зарубежный опыт.*

**STUDY OF CULTURAL HERITAGE OBJECTS UNDER
RESTORATION IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN AND TRAINING
OF QUALIFIED RESTORATION WORKERS**

ALLANAZAROV KOLDOSH OLIMOVICH

Assistant, termyz state university of engineering and agrotechnologies

E-mail: guldosh0616@gmail.com

BORIYEVA MUHABBAT BAKHODIR KIZI

Student of termiz state university of engineering and agrotechnologies

E-mail: muhabbatboriyeva0@gmail.com

Abstract: *This article is devoted to the problem of the lack of highly qualified personnel in restoration work. The measures taken by the Government of the Republic of Uzbekistan to preserve cultural heritage are studied. Foreign experience in this regard is considered and measures to improve the situation are proposed.*

Keywords: *restoration, restoration specialists, cultural heritage of Uzbekistan, foreign experience.*

Kirish. Hozirgi vaqtda madaniy meros obyektlarini asrab-avaylash masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. O‘zbekiston Respublikasining birinchi Prezidenti,

I. A. Karimov: “O‘z tarixini bilmagan, kechagi kunini unutgan xalqning kelajagi yo‘q!” deb ta’kidlagan, madaniy qadriyatlarni, maishiy turmush tarzini, hatto muayyan davrning siyosiy sharoitlarini ham o‘zida aks ettiruvchi yaqqol meros bugungi kungacha saqlanib qolgan me’moriy yodgorliklardir. Hukumatimiz shuni anglagan holda 2021-2022 yillarga mo‘ljallangan chora-tadbirlar dasturini tasdiqladi, uning vazifasi O‘zbekiston madaniy merosi obyektlarini aniqlash, hisobga olish, muhofaza qilish, asrab-avaylash, shuningdek, targ‘ib qilish va ulardan oqilona foydalanishdan iborat. Hokimiyat oldiga Madaniyat vazirligi huzuridagi Madaniy meros departamenti faoliyatini modernizatsiya qilish vazifasini qo‘ydi. So‘nggi yillarda davlat muhofazasiga olingan moddiy madaniy meros obyektlarini muhofaza qilish va ulardan foydalanish qoidalarini buzganlik, shuningdek, yo‘q qilganlik yoki shikastlaganlik uchun ma’muriy va jinoiy javobgarlik kuchaytirildi. Darhaqiqat, restavratsiya moddiy madaniyat yodgorliklarini keyinchalik vayron qilishning oldini olish va uzoq muddatli saqlash uchun maqbul sharoitlarga erishish, uning yangi, ilgari noma'lum bo'lgan xususiyatlarini yanada kashf qilish imkoniyatini berishga qaratilgan chora-tadbirlar majmuidir. U nafaqat qo'l mehnati majmuasini o'ziga singdirgan, balki madaniy ob'ektning tarixi va ahamiyatini, ushbu ob'ekt xizmat qilgan va gullab-yashnagan davrlarni o'rganishga qaratilgan tasviriy san'atga o'xshaydi. Bu san'atni to'laqonli amalga oshirish uchun esa o'z hunarini mukammal biladigan mutaxassislar shaklida “rassomlar” kerak. O‘zbekiston hududida bir asrdan ko‘proq vaqt davomida shakllangan mashhur hunarmandchilik va restavratsiya maktablari vakili bo‘lgan hunarmandlar oilalari xorijga ketgani yoki faoliyatini to‘xtatganini qalbimda achchiqlik bilan tan olaman. Bu omil restavratsiya ishlarining madaniy meros ob'ekti uchun restavratsiyadan ko'ra ko'proq halokatli bo'lishi holatlarini keltirib chiqaradi, chunki malakasiz mutaxassislar ish jarayonida qo'pol xatolarga yo'l qo'yadilar.

Metodologiya. Bizning oldimizda mazkur qonun loyihalarining nafaqat to‘g‘ri bajarilishini, balki ularning ijrosi ustidan nazoratni ham ta’minlaydigan yuqori

malakali kadrlar tayyorlash bo'yicha dolzarb vazifa turibdi. Madaniy meros obyektlarini konservatsiya qilish, restavratsiya qilish, rekonstruksiya qilish, ta'mirlash, ilmiy va ilmiy-texnikaviy tadqiq etish uchun kadrlar tayyorlash hamda ushbu sohaga yetakchi mutaxassislarni jalb qilish maqsadida O'zbekiston Respublikasi birinchi Prezidentining 2008 yil 20 dekabrda 1-son Farmoni qabul qilindi. 06.04.2021 yildagi 5054-sonli "Turizm va sport vazirligi faoliyatini tashkil etish to'g'risida"gi qarori Turizm va sport vazirligi, Qurilish vazirligi, Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi, Iqtisodiy rivojlanish va kambag'allikni qisqartirish vazirliklarining 2021-yildan boshlab o'quv yilini tashkil etish bo'yicha takliflarini tasdiqlashni nazarda tutadi.

- Toshkent arxitektura-qurilish universiteti va Samarqand davlat arxitektura-qurilish universitetida madaniy meros obyektlarini saqlash fakultetlari;

- Buxoro arxitektura-qurilish kollejida madaniy meros obyektlarini asrab-avaylash yo'nalishlari. Bu chora-tadbirlar yangi avlod yuqori malakali kadrlarni tarbiyalash, O'zbekistonning ko'plab me'moriy yodgorliklarini asrab-avaylash va keyingi avlodlarga yetkazish, ularning aksariyati YUNESKOning Butunjahon merosi ro'yxatiga kiritilgan.

Tahlil/natijalar. Masalan, YUNESKOning Butunjahon merosi ro'yxatiga O'zbekistonning birqancha madaniy ob'yekti kiritilgan: SHulardan Buxoro tarixiy markazi (1993-yilda ro'yxatga olingan), Shahrisabz tarixiy markazi (2000-yilda ro'yxatga olingan), Ichan-qal'a (1990-yilda ro'yxatga olingan), Samarqand – madaniyatlar chorrahasi (2012-yilda ro'yxatga olingan) 2016-yilda Shahrisabz tarixiy markazi ham Xavf ostidagi Jahon merosi ro'yxatiga kiritilgan. Bundan tashqari, O'zbekistonning Dastlabki ro'yxatida 30 ta ob'yekt mavjud bo'lib, bu ob'yektlarning milliy ro'yxati (Arab-Ota maqbarasi, Qo'qon shahrining tarixiy markazi, Shoximardon, Boysun, Paykent, Hazorasp, Vobkent minorasi, Shayx Muxtor Valiy majmuasi va boshqalar) har bir ishtirokchi davlat ko'rib chiqmoqchi. Bularning barchasi ona zaminimiz madaniy merosi butun dunyo mulki ekanligini anglatadi. Bu betakror va betakror sharqona lazzatni ko'rish uchun tarixiy shaharlarimizga shunchalik ko'p sayyohlar kelishi bejiz emas. Buyuk bobomiz Amir Temur

aytganidek: “Bizning qudratimizga hukm qilmoqchi bo‘lsangiz, biz qurgan binolarga qarang!”. Bizning vazifamiz nafaqat yangi buyuk O‘zbekistonni barpo etish, balki bugungi kungacha saqlanib qolgan tarixni, birinchi navbatda, madaniy meros ob’yektlarini, me’moriy yodgorliklarni asrab-avaylashdir. Menimcha, bu maqsadlar uchun biz nafaqat o‘z yo‘limizga qarab o‘z uslubimizni yaratishimiz, balki chet elda, ayniqsa Frantsiya, Buyuk Britaniya, Ispaniya, Italiya, Yaponiya, Gretsiya va boshqa ko‘plab mamlakatlarda buni qanday qilishni o‘rganishimiz kerak. Rivojlangan mamlakatlar ularning bu boradagi tajribasi qimmatli, chunki ular faqat ma’lum ob’yektlarni saqlab qolishga intilishmaydi, balki zamonaviy shaharlar tarkibida butun tarixiy mahallalarni saqlash va uyg‘un yashashni ta’minlashga intiladilar. Bunga misollarni quyida Yevropadagi o‘tmishdagi va hozirdagi binolar va ko‘chalarni solishtirgan fotosuratlarda ko‘rish mumkin:

Kvedlinburg, Germaniya. Endi bu kichkina uyda sayyohlik idorasi mavjud. 1903 va 2020 yillar. Internet-resurslarda bemaolol topish mumkin bo‘lgan boshqa ko‘plab misollarga e’tibor qaratsak, ushbu mamlakatlar, eng muhimi, aholining o‘z yodgorliklari va shaharlari qiyofasini saqlashga bo‘lgan munosabati eng yuqori darajada ekanini tushunishimiz mumkin. Xalqimizda o‘z tarixi yodgorliklariga ham shunday munosabat shakllanishi uchun ularning bu boradagi tajribasini

o'rganishimiz kerak.

Masalan, Fransiya me'moriy ob'yektlarni saqlash bo'yicha birinchi qonun hujjatlari va chora-tadbirlar 1800-yillarda boshlangan. 1830 yilda Frantsiyada yodgorliklarni muhofaza qilish bo'yicha bosh inspeksiya paydo bo'ldi. Bugungi kunga qadar Fransiya hududida tarixiy shaharlarning markazlarini ifodalovchi 76 ta himoya zonalarini yaratilgan. Himoya qilinadigan hudud uchun hujjatlar xaritasi, eslatmani va binolarni buzish va daraxtlarni kesish bo'yicha cheklolarni belgilaydigan me'yoriy hujjatni o'z ichiga oladi. . Masalan: Germaniya yodgorliklarini muhofaza qilish fondi, Melina Merkuri fondi, Gretsiya madaniyati fondi va boshqalar. Bu maqsadlarni amalga oshirish uchun davlat ham homiylarni jalb qiladi.

Muhokama va Tavsiyalar. Arxitektura yodgorliklarini asrab-avaylash xalqimizning o'z davomiyligini his etishi, tarixini bilishi bilan birga kelajak avlodning o'zligini, vatanparvarligini samarali anglashga xizmat qiladi, bu esa iqtisodiy farovonlik va davlatchilik taraqqiyotini ta'minlashning muhim mezoni hisoblanadi. Hukumatimiz tomonidan ko'rilayotgan chora-tadbirlar o'z vaqtida to'g'ri bo'lib, bu sohaning muvaffaqiyatli rivojlanishini ta'minlaydi. Ammo yuqori mahsuldorlik uchun siz bu borada xorijiy tajribadan ham foydalanishingiz kerak, xususan:

- restavratsiya ishlariga xorijiy mutaxassislar guruhlarini jalb qilish;
- bu sohaga qiziquvchi xususiy investorlar uchun ko'proq imtiyoz va imtiyozlar yaratish;
- merosni asrab-avaylashga oid qonun hujjatlari asoslarini har tomonlama ishlab chiqish;
- madaniy merosni asrab-avaylash jarayonlarini nazorat qilish va ushbu sohada nodavlat notijorat tashkilotlari va xususiy jamg'armalar paydo bo'lishini rag'batlantirish uchun inspeksiya yaratish;
- tarixiy jarayonlarga bir yoqlama qarashga amal qilgan holda, yosh avlodni o'z mamlakati tarixi va madaniyatini o'rganishga yoshligidan boshlab kirish.

Yuqorida muhokama qilingan takliflar madaniy meros obyektlarini asrab-avaylash borasida rivojlangan mamlakatlarning ko'p yillik tajribasiga asoslangan.

Ularning bilim va tajribasi bilan yaqindan tanishib, bu boradagi ilgʻor tajribalarimiz bilan sintez qilsak, albatta, oldimizga qoʻygan maqsadlarga erishamiz. Ulugʻ meros esa siz va mendana oʻtib ketganidek, keyingi avlodga ham oʻtadi. Madaniy merosni asrab-avaylash masalasi muhim ahamiyatga ega va biz bunga bor kuchimizni sarflashimiz kerak!

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. I. A. Karimov. Yuksak ma'naviyat - yengilmas kuch. - Toshkent: Ma'naviyat,
2. <https://lex.uz> -O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi.
3. S. S. Podyapolskiy. Arxitektura yodgorliklarini restavratsiya qilish. - M.: Arxitektura
4. <https://ru.unesco.org> –BMT Ta'lim, fan va madaniyat masalalari bo'yicha tashkilotining rasmiy sayti. <https://whc.unesco.org/en/statesparties/uz>
5. Olimovich A. Q., Khudoymurodovich O. K. The role and importance of plants in environmental protection //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2021. – T. 11. – №. 9. – С. 937-941.
6. АЛЛАНАЗАРОВ О., САЛОХИТДИНОВ А. Т. ЮҚОРИ ПОТЕНЦИАЛЛИ ИККИЛАМЧИ ИССИҚЛИК ЭНЕРГИЯСИ РЕСУРСЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ //ЭКОНОМИКА. – С. 761-765.
7. Жураев, С., & Беккамов, М. (2022). КЛАССИФИКАЦИЯ ВИСЯЧИХ МЕТАЛЛИЧЕСКИХ КОНСТРУКЦИЙ (ТРОСОВЫХ И МЕМБРАННЫХ) ПОКРЫТИЙ. О'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 2(14), 997-1002.
8. Жураев, С., & Сатторов, К. (2023). Расчет Тросовых Висячих Покровтий В Пк Лира. Periodica Journal of Modern Philosophy, Social Sciences and Humanities, 16, 119-123.
9. Жўраев, С. (2023). АЛИШЕР НАВОЙИ ДАВРИ ИМОРАТЛАРИНИНГ АРХИТЕКТУРАСИ. О'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 2(16), 142-146.

10. Turayev, S., & Sanjar, J. (2023). ZILZILA VAQTIDA BINO VA ZAMIN GRUNTLARINING O'ZARO TA'SIRI. Finland International Scientific Journal of Education, Social Science & Humanities, 11(2), 410-414.
11. Sanjar, J. (2023). DEVELOPMENT OF CULTURE AND ENTERTAINMENT PARKS. American Journal of Pedagogical and Educational Research, 9, 49-52.
12. Жураев, С., & Тураев, Ш. (2023). ДВУХПОЯСНЫЕ ПРЕДВАРИТЕЛЬНО НАПРЯЖЕННЫЕ СИСТЕМЫ. ИОДКОР О'QITUVCHI, 3(29), 77-81.
13. Жураев, С., & Сатторов, К. (2023). ТЕРМИНОЛОГИЯ И КЛАССИФИКАЦИЯ ВИСЯЧИХ И ВАНТОВЫХ МОСТОВ. Innovations in Technology and Science Education, 2(9), 197-206.
14. Хурсандов, Э. Ё. (2024). ЭГИЛУВЧИ ЭЛЕМЕНТЛАРНИ ҲИСОБЛАШ ВА УЛАРНИНГ АФЗАЛЛИКАРИ. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 47(5), 73-76.
15. Mamatmurod ogli J. S. et al. QURILISH BOSH PLANI, MATERIAL VA KONSTRUKSIYALARNI OMBORLARGA JOYLASHTIRISH //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2024. – Т. 47. – №. 5. – С. 66-72.
16. Mamatmurod ogli J. S. et al. ASOS, PODEVORLAR VA ORAYOPMALARNI KUCHAYTIRISH VA ULARNING MONTAJ SAMARADORLIGINI OSHIRISH //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2024. – Т. 47. – №. 5. – С. 54-59.
17. Abdurahmon og T. S. et al. EGILUVCHAN-QATTIQ VANTLAR BILAN MUSTAHKAMLANGAN KATTA ORALIQLI SILINDRSIMON MEMBRANALARNI HISOBLASH //JOURNAL OF INNOVATIONS IN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL RESEARCH. – 2024. – Т. 7. – №. 3. – С. 135-139.